

NORGES HØYESTERETT

Den 12. desember 2014 avsa Høyesterett dom i

HR-2014-02425-S, (sak nr. 2014/604), sivil sak, anke over dom,

I.

Annelin Kreutzer

(advokat Christian Lundin)
(advokat Tom Sørum
– rettslig medhjelper)

Personskadeforbundet LTN (partshjelper)

(advokat Christian Lundin)

mot

Aioi Nissay Dowa Insurance Company of
Europe Ltd, norsk filial v/generalagent
Tennant Assurance AS

(advokat Ole Andresen)
(advokat Jarl R. Henstein
– rettslig medhjelper)

II.

Aioi Nissay Dowa Insurance Company of
Europe Ltd, norsk filial v/generalagent
Tennant Assurance AS

(advokat Ole Andresen)
(advokat Jarl R. Henstein
– rettslig medhjelper)

mot

Annelin Kreutzer

(advokat Christian Lundin)
(advokat Tom Sørum
– rettslig medhjelper)

Personskadeforbundet LTN (partshjelper)

(advokat Christian Lundin)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bull**: Saken gjelder erstatningsoppgjøret etter en alvorlig og varig personskade. Spørsmålet er særlig hvilken rente, gjerne omtalt som kapitaliseringsrente, som skal anvendes ved neddiskonteringen av fremtidige inntektstap, utgifter og menerstatning til nåtidsverdi. I tilknytning til dette oppstår også spørsmål om hvilket tillegg som skal gjøres for såkalt skatteulempe forårsaket av at erstatningsbeløpet for fremtidig inntektstap og fremtidige utgifter utbetales som et engangsbetalt som er gjenstand for beskatning. Skatteulempen oppstår fordi erstatningsbeløpet formuesbeskattes, og avkastningen av det inntektsbeskattes.
- (2) I en alder av 20 år ble Annelin Kreutzer 17. desember 2007 utsatt for en bilulykke i Tromsø. På grunn av skaden er hun erklært 100 prosent medisinsk og ervervsmessig ufør. Lagmannsretten legger til grunn som mest sannsynlig at hun har en minimalt bevisst tilstand, men at hun i begrensede perioder når hun er uthvilt og opplagt, forstår det som sies til henne, gjenkjenner personer og responderer på stimuli. Hun får bistand fra helsevesenet døgnet rundt.
- (3) Kreutzer har en sønn som på ulykkestidspunktet var fire år gammel.
- (4) Hun mottar uførepensjon med barnetillegg, grunnstønad, trygdebil og diverse hjelpemidler. Videre har hun fått en leilighet tilpasset hennes situasjon på Seminaret Rehabiliteringssenter i Tromsø.
- (5) I tillegg har hennes foreldre fått oppført et hus for henne i Brinkveien i Tromsø, som hun eier. Huset stod ferdig høsten 2012 og er på 452 kvadratmeter brutto. Kreutzer disponerer 80 prosent av underetasjen og halve første etasje. Disse arealene er spesialtilpasset hennes behov, inkludert fysikalsk utstyr og et svømmebasseng i underetasjen. Resten av huset består av en separat boenhet, der foreldrene bor sammen med hennes sønn. Hun bor vekselvis en uke i leiligheten på Seminaret og en uke i huset i Brinkveien.
- (6) Byggekostnadene for huset i Brinkveien var om lag 17 millioner kroner. Kreutzer har mottatt kommunalt boligtilskudd på 600 000 kroner og et kommunalt rentebærende etableringslån på 1,1 millioner kroner til oppføring av boligen. For øvrig er huset i det vesentlige finansiert ved et lån fra far til datter. Dette lånet er ikke rentebærende, men foreldrene betaler ikke leie for å bo i huset.
- (7) Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial ved dets generalagent Tennant Assurans AS, der bilen som kjørte på Kreutzer var forsikret, erkjente ansvar for skaden i henhold til reglene i bilansvarslova. Selskapet mente at Kreutzer måtte tåle en avkorting i erstatningen på 50 prosent på grunn av egen uaktsomhet, og at full erstatning etter diskontering da ble 3 253 198 kroner. Beløpet er utbetalt.
- (8) Annelin Kreutzer ved sin far som stedfortreder godtok ikke dette beløpet som fullt oppgjør og gikk til søksmål mot forsikringsselskapet.
- (9) Nord-Troms tingrett avsa 3. april 2013 dom med slik domsslutning:

"1)
Partsbenevnelsen av saksøkte endres fra Tennant Forsikring NUF til Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assuranse AS.

2)
Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assuranse AS dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale 6 247 865 kroner i erstatning til Annelin Kreutzer. Fra forfall til betaling skjer påløper renter i henhold til forsinkelsesrenteloven.

3)
Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assuranse AS dømmes dessuten til innen samme frist å betale 695 821 kroner i sakskostnader til Annelin Kreutzer."

- (10) Annelin Kreutzer anket dommen til lagmannsretten. Anken gjaldt tingrettens domsslutning punkt 2 og 3, nærmere presisert til spørsmål om avkorting, kapitaliseringsrente, skatteulempe og størrelsen for øvrig på erstatningen knyttet til påførte og fremtidige ekstrautgifter. Forsikringsselskapet erklærte avledet anke knyttet til samtlige erstatningsposter.
- (11) Hålogaland lagmannsrett avsa 30. januar 2014 dom med slik domsslutning:
- "1. Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assuranse AS dømmes til å betale erstatning til Annelin Kreutzer, utover det som ble utbetalt i 2009, med 4 886 679 – firemillioneråttehundreogåttisekstusensekshundreogsyttini – kroner.
 2. Sakskostnader for lagmannsretten tilkjennes ikke.
 3. I sakskostnader for tingretten betaler Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assuranse AS 730 110 – syvhundreogtrettitusenettthundreogti – kroner til Annelin Kreutzer.
 4. Oppfyllesesfristen er 2 – to – uker fra dommens forkynnelse. Fra forfall til betaling skjer påløper renter etter forsinkelsesrenteloven."
- (12) Lagmannsretten fastsatte erstatningen for allerede påførte utgifter til 3 121 107 kroner. Den største posten er 2,1 millioner kroner for tilpasning av boligen i Brinkveien til Kreutzers behov. Lagmannsretten mente at leiligheten på Seminaret i utgangspunktet var tilfredsstillende for Kreutzer, men at samværet mellom mor og sønn ville bli bedre og finne sted oftere om hun kunne komme dit han bodde, enn om han måtte bringes til Seminaret. Dette forutsatte tilpasning av boligen i Brinkveien til hennes behov. Beløpet på 2,1 millioner kroner inkluderer erstatning for slitasje og påregnelige utgifter til vedlikehold. Utover dette ble det tilkjent 400 000 kroner for utgifter til pleie, omsorg og bistand og ytterligere 621 107 kroner for flere ulike utgiftsposter som jeg ikke går nærmere inn på.
- (13) Når det gjelder fremtidige utgifter og inntektstap, la lagmannsretten, i likhet med tingretten, til grunn en kapitaliseringsrente på fem prosent. På dette grunnlag fastsatte lagmannsretten erstatningen for fremtidig inntektstap til i utgangspunktet 3 492 219 kroner, men lagmannsretten gjorde et skjønnsmessig fratrekk basert på at Kreutzer i perioden 2009 til 2013 har fått utbetalt en uførepensjon som overstiger det hun ville ha tjent i denne tiden som student. Til grunn for beregningen av fremtidig inntektstap lå

nemlig en forutsetning om at hun ville ha studert juss mellom 2009 og 2013 og deretter hatt en karriere som jurist. Etter dette fratrukket ble erstatningen for fremtidig inntektstap satt til 3 millioner kroner. Erstatningen for fremtidige utgifter til pleie, omsorg og bistand med videre ble satt til 2 699 200 kroner og menerstatningen til 1 383 288 kroner.

- (14) Det ble videre gjort et påslag på 25 prosent for skatteulempe på erstatningsbeløpene for fremtidige utgifter og fremtidig inntektstap. Dette utgjorde 1 424 800 kroner.
- (15) Til sammen ga erstatning for påførte og fremtidige utgifter, inntektstap, menerstatning og tillegg for skatteulempe et beløp på 11 628 395 kroner. Fra dette trakk lagmannsretten først 3 488 518 kroner som 30 prosent avkorting av erstatningen på grunn av skadelidtes egen uaktsomhet som medvirkende årsak til ulykken. For det annet ble det trukket fra de 3 253 198 kronene som forsikringsselskapet allerede hadde utbetalt. Dette ga et beløp på 4 886 679 kroner, som forsikringsselskapet ble dømt til å betale.
- (16) Annelin Kreutzer anket til Høyesterett over lagmannsrettens rettsanvendelse. Anken gjaldt for det første den anvendte kapitaliseringsrenten på fem prosent, som hun mente var for høy. For det annet ble det anført at lagmannsrettens fradrag i erstatningen for fremtidig inntektstap for differansen mellom uføretrygden utbetalt i perioden 2009 til 2013 og det mindre beløpet Kreutzer ville ha tjent i denne perioden som student, var gjort på en måte som innebar feil rettsanvendelse.
- (17) Forsikringsselskapet erklærte avledet anke over lagmannsrettens fastsettelse av en skatteulempe på 25 prosent for det tilfelle at Kreutzer skulle få medhold i at en kapitaliseringsrente på fem prosent var for høy.
- (18) Høyesteretts ankeutvalg besluttet 9. mai 2014 å tillate ankene fremmet for så vidt gjaldt spørsmålene om kapitaliseringsrente og skatteulempe. For øvrig ble Kreutzers anke nektet fremmet.
- (19) Justitiarius traff 13. mai 2014 beslutning om at saken skulle avgjøres av Høyesterett i storkammer, jf. domstoloven § 5 fjerde ledd og § 6 annet ledd.
- (20) Personskadeforbundet LTN har erklært partshjelp til fordel for Annelin Kreutzer. Høyesteretts ankeutvalg besluttet 23. oktober 2014 å tillate partshjelpen.
- (21) Professorene Steinar Holden og Espen R. Moen ved Økonomisk Institutt, Universitetet i Oslo, og professor Thore Johnsen ved Norges Handelshøyskole ble oppnevnt som sakkyndige for Høyesterett for å uttale seg om ulike spørsmål knyttet til fastsetting av kapitaliseringsrenten. Beregning av skatteulempen ble holdt utenfor oppdraget. De sakkyndige har avgitt skriftlig utredning og forklart seg muntlig for Høyesterett.
- (22) Partene har i tillegg fremlagt en del skriftlige erklæringer. Christian Dahl, administrerende direktør for Handelsbankens norske kapitalforvaltningsvirksomhet, har avgitt erklæring om kapitaliseringsrenten. Avdelingsdirektør Anne-Mette Gulaker i Norsk pasientskadeerstatning har uttalt seg om beløpsmessige konsekvenser av endring av kapitaliseringsrenten. Det samme har Kari S. Mørk, sjefaktuar for skadeforsikring i Finans Norge. Førsteamanuensis Espen Sirnes ved Handelshøyskolen i Tromsø og fagsjef Rolf Lothe i Skattebetalerforeningen har gitt skriftlige erklæringer om beregning av skatteulempe.

- (23) Annelin Kreutzers far og verge Espen Johnsen har forklart seg skriftlig blant annet om de økonomiske disposisjonene på vegne av Kreutzer.
- (24) Den ankende part – *Annelin Kreutzer* – har i hovedtrekk gjort gjeldende:
- (25) Det er vanlig praksis ved erstatningsoppgjør å fastsette det fremtidige inntektstapet som skal neddiskonteres, uten å ta hensyn til fremtidig inflasjon – altså i "faste kroner". Slik er det også gjort i dette tilfellet. Det følger av sikker rett, og av ubestridt økonomisk teori slik de sakkyndige har redegjort for, at kapitaliseringsrenten dermed må baseres på en realrente, altså forventet nominell rente fratrukket forventet inflasjon. Hvis ikke, får skadelidte ikke full erstatning slik hun har krav på.
- (26) Det må videre tas hensyn til at skadelidte, dersom hun ikke hadde tapt sin inntektsevne på grunn av ulykken, ville ha nytt godt av den alminnelige inntektsøkningen i samfunnet utover inflasjonen, altså reallønnsveksten. Hvis det ikke tas hensyn til denne veksten, vil hun ikke oppnå full erstatning. Det kan tas hensyn til reallønnsøkningen enten som et tillegg når inntektstapet i ellers "faste" kroner bestemmes, eller som et fradrag som kommer i tillegg til inflasjonsfradraget ved fastsettelsen av kapitaliseringsrenten. Kompensasjon for reallønnsveksten var ikke et tema for lagmannsretten, og det årlige inntektstapet i kroner som lagmannsretten kom frem til, tar ikke hensyn til dette. Følgelig må Høyesterett ta hensyn til reallønnsveksten nå ved fastsettelse av kapitaliseringsrenten. Dette er også en god generell løsning. Ved å legge en korreksjon for reallønnsveksten inn i kapitaliseringsrenten unngår man å gjøre dette til et stridsspørsmål i den enkelte sak.
- (27) Det kan ikke være avgjørende at det i tidligere praksis ikke er tatt hensyn til reallønnsveksten ved fastlegging av kapitaliseringsrenten. Høyesterett holdt spørsmålet om reallønnsveksten har erstatningsrettslig vern, åpent i enkelte dommer avsagt på et tidspunkt da reallønnsveksten lenge hadde vært meget lav. De siste par tiår har den derimot vært høy. I nyere juridisk teori er det tatt avstand fra eldre forarbeidsuttalelser som uttrykker skepsis til å ta hensyn til den alminnelige velstandsutviklingen.
- (28) Derimot skal det ikke tas hensyn til det de tre rettsoppnevnte sakkyndige omtaler som aktuarisk risiko og inntektsusikkerhet – altså risikoen for at den hypotetiske inntekten som skal erstattes, ville ha blitt lavere enn forventet fordi livsløp og karriereutvikling ville ha blitt dårligere enn forutsatt, og usikkerheten knyttet til at inntekten kunne ha blitt både høyere og lavere enn den gjennomsnittslønnen som hypotetisk inntekt er uttrykk for. De sakkyndige bygger på en forsikringstankegang når de vil gjøre tillegg for disse faktorene ved beregning av kapitaliseringsrenten. Erstatningsretten bygger på det handlingsforløpet som har sannsynlighetsovervekt, og her har lagmannsretten ansett en viss utvikling uten skaden for å være sannsynliggjort. Dette bevisresultatet kan ikke rokkes gjennom kapitaliseringsrenten.
- (29) Når man etter dette skal ta stilling til realrenten, er en sentral premiss hvordan erstatningen investeres. Høyere risiko gir høyere avkastning, men selvsagt også større fare for tap.
- (30) Prinsipalt anføres det at Kreutzers spesielle situasjon som en person under vergemål må legges til grunn. For henne betyr det at erstatningen må settes i bank til en rente som er fremforhandlet av den sentrale vergemålsmyndighet. Hun er derfor rettslig forhindret fra

å foreta en mer diversifisert investering med høyere risiko og avkastning, slik Høyesterett forutsatte da den generelle kapitaliseringsrenten ble fastsatt til fem prosent i Rt. 1993 side 1524 – Ølberg-dommen. Høyesterett har åpnet for en lavere kapitaliseringsrente enn den generelle når det foreligger særlige begrensninger, og det gjør det her.

- (31) Subsidiært – dersom man også for Kreutzer legger til grunn den generelle kapitaliseringsrenten – gjøres det gjeldende at det følger av Ølberg-dommen på side 1533 at en skadelidt ikke kan pålegges å foreta investeringer som det knytter seg noen særlig risiko til. Høyesterett bør da legge til grunn de tre rettsoppnevnte sakkyndiges forutsetning om at 80 prosent av erstatningen investeres i statsobligasjonsfond og 20 prosent i aksjefond, likt fordelt på norske og utenlandske aksjer. Det sakkyndige vitnet Christian Dahls forslag om mer risikopregede investeringsstrategier bør Høyesterett se bort fra.
- (32) Med den investeringsstrategien som de rettsoppnevnte sakkyndige legger til grunn, og de antakelser de har gjort om en svakere økonomisk utvikling de neste tiårene enn vi har sett i siste 20-årsperiode, bør den generelle kapitaliseringsrenten settes ned fra fem til to prosent. En kapitaliseringsrente basert på at Kreutzer i henhold til vergemålsloven må plassere midlene i bank, må da bli lavere, nemlig én prosent.
- (33) Skatteulempen må fastsettes med utgangspunkt i den skatt en skadelidt med hennes behov etter skaden vil få ved en rimelig og fornuftig forvaltning av erstatningen i lys av de investeringsalternativer som legges til grunn ved fastsettelse av kapitaliseringsrenten. Det er således en direkte forbindelse til de forutsetninger som ligger til grunn for kapitaliseringsrenten – midlene kan bare investeres én gang. Skadelidtes konkrete disposisjoner må være irrelevante i den grad de bryter med disse forutsetningene.
- (34) Man må således se bort fra at Kreutzer, takket være meget ressurssterke foreldre, har kunnet investere i og lånefinansiere en bolig til en verdi langt utover det hennes egen økonomi kan bære, og av den grunn neppe vil betale formuesskatt på erstatningsbeløpet. Ettersom lånet fra faren er rentefritt, mens erstatningen blir plassert i bank og gir renteinntekter, er det heller ingen grunn for henne til å bruke hele eller deler av erstatningen til å redusere gjelden. Hun vil altså betale inntektsskatt av avkastningen av erstatningen.
- (35) Skulle man likevel legge til grunn at en stor del av erstatningen faktisk forbrukes eller investeres i bolig nokså kort tid etter utbetalingen, må man ta hensyn til at en rimelig og fornuftig person vil redusere forbruket i tiden fremover, slik at gjenværende del av erstatningen faktisk vil vare i hele den perioden som erstatningsberegningen forutsetter.
- (36) Det følger av rettspraksis at man ikke tar hensyn til bunnfradraget når skatteulempen ved formuesskatt beregnes – bunnfradraget disponerer skadelidte. I dette tilfellet vil menerstatningen uansett "fylle opp" bunnfradraget.
- (37) Videre er det av betydning at inntektsskatten beregnes av nominell avkastning, ikke av realavkastningen. Det må følgelig tas hensyn til denne "overrenten" utover kapitaliseringsrenten når skatteulempen beregnes.

- (38) Skatteulempen bør etter dette settes til om lag 50 prosent av erstatningen for fremtidig inntektstap og utgifter. Under ingen omstendighet bør skatteulempen settes lavere enn 25 prosent.
- (39) Dersom kapitaliseringsrenten for Kreutzers vedkommende settes til én prosent og skatteulempen til 50 prosent, fører dette til en samlet erstatning for fremtidige utgifter og inntektstap samt menerstatning på 23 097 024 kroner. Etter fradrag for 30 prosent avkorting og for allerede utbetalt beløp, som nå er kommet opp i 5 955 102 kroner, gir dette Kreutzer krav på en restutbetaling på 10 212 815 kroner, som skal fordeles med 1 245 323 kroner på menerstatningen og 8 967 492 på de øvrige postene.
- (40) Hvis kapitaliseringsrenten settes til to prosent, bør skatteulempen være 55 prosent. Dette fører til en samlet erstatning for fremtidige utgifter og inntektstap samt menerstatning på 18 717 626 kroner. Etter fradrag for avkorting og allerede utbetalt beløp, gir dette en restutbetaling på 7 147 237 kroner, som skal fordeles med 758 622 kroner på menerstatningen og 6 388 615 på de øvrige postene.
- (41) *Annelin Kreutzer* har nedlagt slik påstand:
- "1. Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assurance AS, betaler erstatning til *Annelin Kreutzer* fastsatt etter rettens skjønn.
 2. I tillegg til erstatning som angitt i pkt. 1 betaler Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assurance AS erstatning for renter av menerstatning regnet fra 1. oktober 2009, og av erstatning for inntektstap og utgifter regnet fra 14. februar 2014, fastsatt etter rettens skjønn.
 3. Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assurance AS, betaler *Annelin Kreutzers* saksomkostninger for lagmannsretten og *Annelin Kreutzers* og Personskadeforbundet LTNs saksomkostninger for Høyesterett.
 4. Oppfyllelsesfristen er 2 – to – uker fra dommens forkynnelse."
- (42) Partshjelperen – *Personskadeforbundet LTN* – slutter seg fullt ut til *Annelin Kreutzers* anførsler og påstand.
- (43) Ankemotparten – *Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial ved generalagent Tennant Assurance AS* – har i hovedtrekk gjort gjeldende:
- (44) Når et fremtidig tap anslås i et kronebeløp som ikke justeres med tanke på fremtidig inflasjon, må kapitaliseringsrenten ta utgangspunkt i en realrentebetraktning. Men rettspraksis viser at kapitaliseringsrenten ikke utelukkende er fastsatt som en differanse mellom antatt fremtidig nominell avkastning og sannsynlig fremtidig inflasjon – også andre hensyn må trekkes inn. Begrepet "full erstatning" er et juridisk, ikke et økonomisk begrep, og erstatningsberegning er etter sin natur skjønnsmessig. Helt riktig rente i hvert enkelt tilfelle vil man aldri oppnå med én rentesats. Kapitaliseringsrenten på fem prosent, som har vært benyttet siden Ølberg-dommen i 1993, er fastsatt ut fra en forutsetning om at den skal være noenlunde riktig i mange forskjellige situasjoner, og ut fra en forutsetning om at erstatningsperioden kan være meget lang – flere tiår. Denne

rentesatsen er senere lagt til grunn både i rettspraksis og lovforarbeider på flere andre rettsområder. Dette tilsier stor forsiktighet med å fravike den nå.

- (45) Forventet reallønnsvekst skal det ikke tas hensyn til ved fastsettelse av kapitaliseringsrenten. Sannsynlig reallønnsvekst vil variere med hva slags yrkesforløp man legger til grunn at skadelidte ville ha hatt uten skaden. Valg av hypotetisk yrkesforløp er basert på skjønn, og en eventuell reallønnskompensasjon må da inngå som ett av flere elementer i dette skjønnet. I denne saken er det endelig fastsatt ved lagmannsrettens dom hvilken yrkeskarriere Kreutzer ville ha hatt uten skaden, og hva slags lønnsnivå hun ville ha oppnådd. Høyesterett kan ikke endre på dette ved å legge reallønnskompensasjon inn i kapitaliseringsrenten.
- (46) Det som skal erstattes, er for øvrig inntektstapet utover det som kompenseres gjennom uføretrygden. Når trygden trekkes fra, tas det ikke hensyn til at den blir justert i takt med velstandsutviklingen i samfunnet ved at Stortinget årlig oppjusterer folketrygdens grunnbeløp, erfaringsmessig med cirka fire prosent. I dette ligger det en "skjult" reallønnskompensasjon.
- (47) Om man skulle ta hensyn til reallønnsveksten ved fastsettelsen av kapitaliseringsrenten, ville man for øvrig få ulik kapitaliseringsrente for erstatning for tap i fremtidig erverv og for erstatning for fremtidige utgifter og menerstatning. Det er uheldig.
- (48) Ankemotparten er enig med den ankende part i at det ikke skal legges inn kompensasjon for aktuarisk risiko eller inntektsusikkerhet i kapitaliseringsrenten. Også dette må eventuelt komme inn ved fastsettelsen av inntektstapet i kroner.
- (49) Det er ikke grunnlag for en egen kapitaliseringsrente basert på at Kreutzer, fordi hun er under vergemål, er bundet til å investere erstatningen i bankinnskudd. Den kapitaliseringsrenten som fastsettes gjennom rettspraksis, må betraktes som en universell og objektivisert størrelse som det skal mye til å fravike. Personskadesakene reiser i så måte særlige problemstillinger som tilsier at man ikke fastsetter kapitaliseringsrenten individuelt: Det vil virke prosessdrivende om enkelte grupper skadelidte kan oppnå en gunstigere kapitaliseringsrente enn andre. Man kan dessuten bli nødt til å operere med flere kapitaliseringsrenter for én og samme skadelidt. Skadelidte barn vil være underlagt vergemål til de blir myndige, mens erstatningsperioden kan være lenger; voksne kan være underlagt vergemål bare i perioder.
- (50) Regelen om plassering i bank vil ikke nødvendigvis bli stående som formuesforvaltningsmetode i vergemålssaker – andre løsninger kan bli valgt i fremtiden. Videre forhandler den sentrale vergemålsmyndighet om rentebetingelser med bankene, slik at renten kan forventes å ligge over det som enkeltindivider kan oppnå på høyrenteinnskudd i bank.
- (51) Selv om man skulle legge til grunn at kapitaliseringsrenten for personer under vergemål som utgangspunkt skal ligge under den alminnelige kapitaliseringsrenten, kan det ikke gjelde i Kreutzers tilfelle. Hun har allerede fått utbetalt 3,2 millioner kroner som ikke forvaltes av vergemålsmyndigheten, men som blant annet er brukt på huset i Brinkveien. Dette beløpet må under enhver omstendighet underlegges vanlig kapitaliseringsrente. Med en gjeld på cirka 14 millioner kroner må man videre legge til grunn at vergemålsmyndigheten vil samtykke dersom en større del av erstatningen ønskes brukt til

videre nedbetaling av gjelden. Lånet fra Kreutzers far er rett nok foreløpig rentefritt, men det er ikke gitt at det vil kunne vedvare. Videre bor foreldrene gratis i huset, så Kreutzer har avstått fra å gjøre det inntektsbringende.

- (52) Ved fastlegging av den alminnelige kapitaliseringsrenten – som også bør gjelde for Kreutzer – må man legge til grunn at erstatningsbeløpet investeres på en måte som gir høyere avkastning enn det som de rettsoppnevnte sakkyndige har lagt til grunn. En noe dristigere investeringsprofil enn de foreslår, er forutsatt i Ølberg-dommen som et utslag av skadelidtes tapsbegrensningsplikt. Det er grunn til å se hen til hvordan Statens pensjonsfond utland og Folketrygdfondet plasserer sine midler. Disse fondene er underlagt strenge krav til forsiktighet, og de investerer nå mer enn 50 prosent i aksjer, med resten fordelt på obligasjoner og eventuelt noe eiendom. Alminnelige spareporteføljer og pensjonsporteføljer som selges til "folk flest", er gjerne fordelt 50–50 på aksjer og obligasjoner. Videre finnes det obligasjoner utstedt av banker og store bedrifter som er tilnærmet like sikre som statsobligasjoner, men som gir høyere avkastning. Skadelidte må forventes å investere også i fond basert på slike obligasjoner.
- (53) Det må tas hensyn til at de fleste skadelidte – fornuftig nok – bruker deler av erstatningen til å finansiere bolig og inventar, eventuelt ved å nedbetale boliglån. Bolig har erfaringsmessig vært en meget god investering.
- (54) De tre rettsoppnevnte sakkyndige legger videre for stor vekt på sine og andre eksperters vurderinger av hvordan verdensøkonomien og Norges økonomi vil utvikle seg de neste tiårene. Disse vurderingene er beheftet med stor usikkerhet. Et bedre anslag for fremtidig realavkastning får man om det legges større vekt på den utviklingen vi har bak oss, slik det sakkyndige vitnet Christian Dahl har fremhevet. Dermed havner de tre rettsoppnevnte sakkyndige for lavt i sine anslag på realavkastningen, selv med den investeringsprofilen de legger til grunn.
- (55) Man bør derfor bli stående ved en generell kapitaliseringsrente på fem prosent. Dette har i realiteten vist seg å være en riktig realrente i tiden fra 1993 og frem til i dag.
- (56) Dersom det skal settes en lavere kapitaliseringsrente for midler som på grunn av vergemål er satt i bank, kan den ikke settes lavere enn 2,5 prosent.
- (57) Det følger av rettspraksis at dersom man har konkrete holdepunkter for skadelidtes faktiske disponering av erstatningen, skal dette legges til grunn ved beregning av skatteulempen. Har man ikke slike holdepunkter, legger man til grunn en mer objektivisert forutsetning om hvordan en fornuftig person i skadelidtes situasjon vil disponere over erstatningen.
- (58) I dette tilfellet vet man at gjelden knyttet til boligen i Brinkveien vil medføre at Kreutzer realistisk sett ikke vil betale formuesskatt – og det selv om hun får medhold i sitt krav om utbetaling av et tilleggsbeløp på om lag ti millioner kroner. De tre millionene som ble utbetalt i 2009, figurerer ikke som formue i hennes selvangivelser.
- (59) Uansett må det legges til grunn at boligen i Brinkveien for Kreutzer fremstår som en fornuftig bruk av erstatningen. Det er en investering som er godtatt av Overformynderiet, og boligen er tilrettelagt for samvær med sønnen og resten av familien.

- (60) Det skal ikke forutsettes at en skadelidt vil justere ned det årlige uttaket av erstatning dersom en større del av erstatningen brukes for eksempel på bolig nokså snart etter utmåling. Rettspraksis bygger ikke på en slik forutsetning.
- (61) Da man i sin tid la til grunn at det skulle ses bort fra bunnfradraget, var fradraget svært mye lavere enn i dag. Følgelig kan man ikke lenger se bort fra det. I fremtiden vil formuesskatten sannsynligvis bli redusert eller falle bort. Det bør også vektlegges.
- (62) "Overrente" skal det ikke tas hensyn til. Praksis er å basere seg på kapitaliseringsrenten også her. Det gir et system som er håndterbart i praksis.
- (63) Forsikringselskapet godtok i lagmannsretten en skatteulempe på 25 prosent under forutsetning av at kapitaliseringsrenten var fem prosent. Dette står man ved når det nedlegges påstand om at anken forkastes. Men dersom Høyesterett legger til grunn en lavere kapitaliseringsrente, må tillegget for skatteulempen reduseres. Ved fire prosent kapitaliseringsrente kan skatteulempen i alle fall ikke settes høyere enn 20 prosent som et generelt utgangspunkt, og en eventuell "overrente" som det måtte finnes grunnlag for, må da være inkludert her. Ved en enda lavere kapitaliseringsrente bør skatteulempen reduseres med fem prosentpoeng for hvert prosentpoeng man går ned i kapitaliseringsrente.
- (64) I denne saken må imidlertid skatteulempen settes ytterligere ned på grunn av det man vet om hvordan erstatningen faktisk er disponert. Ved en kapitaliseringsrente på for eksempel fire prosent bør skatteulempen bare være fem prosent. Det gir i så fall en økning i den erstatningen som skal utbetales, på 244 544 kroner.
- (65) *Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial ved generalagent Tennant Assurance AS har nedlagt slik påstand:*
1. **Anken forkastes.**
 2. **Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial ved generalagent Tennant Assurance AS tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett."**
- (66) *Mitt syn på saken*
- (67) *1. Allment om kapitaliseringsrenten*
- (68) Siden dommen i Rt. 1993 side 1524, Ølberg-dommen, synes det å ha vært fast praksis i erstatningsoppgjør både i og utenfor rettsapparatet å bruke en kapitaliseringsrente på fem prosent. I Rt. 2011 side 1254, som gjaldt fastsettelse av innløsningssum ved innløsning av festetomter, ble det således i avsnitt 28 uttalt at "[d]et er fast høyesterettspraksis for at det i saker om erstatning ved ekspropriasjon eller fredning av fast eiendom, personskadesaker og andre saker der det må foretas en neddiskontering av et fremtidstap, som hovedregel anvendes en kapitaliseringsrente på fem prosent". Ved ekspropriasjon er det nok særtilfelle der man legger til grunn en avvikende kapitaliseringsrente, men det går jeg ikke nærmere inn på.

- (69) Kreutzer har gjort gjeldende at en kapitaliseringsrente på fem prosent i personskadesaker er for høy, særlig gitt den økonomiske utviklingen de siste årene og de fremtidsutsikter som kompetente markedsaktører og økonomiske eksperter ser for de neste tiårene.
- (70) Kreutzers prinsipale anførsel i denne saken er imidlertid at den alminnelige kapitaliseringsrenten ikke kan anvendes i hennes tilfelle – den må settes lavere: På grunn av de omfattende og varige skadene hun har fått, er hennes midler tatt under forvaltning av fylkesmannen som vergemålsmyndighet, og de må derfor settes i bank. I tråd med hvordan saken har vært prosedert for Høyesterett, vil jeg imidlertid først se nærmere på om en alminnelig kapitaliseringsrente på fem prosent er for høy.
- (71) Skadeserstatningsloven § 3-1 er det rettslige grunnlaget for erstatningsberegningen ved personskade og dermed også for fastlegging av kapitaliseringsrente og skatteulempe. I første ledd slås prinsippet om full erstatning – men heller ikke mer – fast:

"Erstatning for skade på person skal dekke lidt skade, tap i framtidig erverv og utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i framtiden."

- (72) Forsikringsselskapet har akseptert å legge til grunn at Kreutzer, dersom ulykken ikke hadde skjedd, ville ha studert juss og deretter hatt en karriere som jurist. Det er også enighet om å basere seg på lønnsstatistikken til Norges Juristforbund, inkludert den stigning i gjennomsnittslønn som statistikken viser. Lagmannsretten baserte seg på lønnsstatistikken for 2012, som viser en basislønn på 470 000 kroner med karrieremessig opptrapping hvert femte år til 720 000 kroner etter cirka 20 års ansiennitet. Man har altså regnet med flere såkalte basisår. Ofte brukes bare ett basisår for beregningen, men inntekten dette året kan da eventuelt gis et skjønnsmessig påslag som kompensasjon for lønnsøkning på grunn av ansiennitet eller karriereutvikling.
- (73) Disse beløpene tar imidlertid ikke hensyn til at fremtidig lønn målt i kroner etter all sannsynlighet ville ha vært høyere når den hadde kommet til utbetaling, fordi den ville ha vært justert for å kompensere for inflasjon i mellomtiden.
- (74) Skal det tas høyde for inflasjonen, må dette gjøres gjennom den kapitaliseringsrenten som er utgangspunkt for diskontering av tapt fremtidig inntekt ned til en nåtidsverdi: Kapitaliseringsrenten må baseres på en realrente, altså enkelt sagt antatt nominell rente i erstatningsperioden minus forventet inflasjonsrate i samme periode.
- (75) At det ved fastsettelse av kapitaliseringsrenten må tas hensyn til inflasjon, ble lagt til grunn i plenumsavgjørelsen i Rt. 1986 side 178, Noem-dommen, på side 187, og i Ølberg-dommen ble det klart slått fast at kapitaliseringsrenten skal være en realrente. En annen sak er at det vil være usikkert hva fremtidig nominell rentenivå og inflasjon vil være. Det vil også kunne være delte meninger om hvordan skadelidte bør investere beløpet for å oppfylle sin tapsbegrensningsplikt. Investeringsvalget – hvor stor risiko som tas – har betydning for hvilken avkastning som kan forventes oppnådd, både nominelt og reelt.
- (76) I Ølberg-dommen ble realrentesynspunktet begrunnet slik på side 1532:

"Selv om en kan si at begrepet 'full erstatning' først og fremst er et juridisk, ikke et eksakt økonomisk begrep, og at utmålingen nødvendigvis må skje skjønnsmessig, er kjernen i erstatningsretten at skadelidte ikke skal komme økonomisk dårligere ut med

skaden enn om denne ikke var inntruffet. Uten inflasjon og med et stabilt rentenivå må erstatningen antas å ville bli utmålt slik at skadelidte fikk dekket sitt reelle økonomiske tap. Skal skadelidte ikke stilles dårligere enn uten skaden, må erstatningsbeløpet, etter mitt syn, fastsettes slik at det gir skadelidte rimelig mulighet til å sikre seg mot fall i pengeverdien. Kapitaliseringsrenten må fastsettes med dette som bakgrunn."

- (77) Det uttales altså her at "kjernen i erstatningsretten" er at skadelidte ikke skal komme dårligere ut enn om skaden ikke hadde inntruffet. Følgelig må realverdien av de årlige tapene kompenseres.
- (78) I forlengelsen av dette kan det reises spørsmål om det også må tas hensyn til lønnsvekst utover inflasjonen dersom man mener at en slik reallønnsvekst er sannsynlig i den perioden erstatningen skal dekke. De tre rettsoppnevnte sakkyndige har antatt at det vil være en viss generell reallønnsvekst i erstatningsperioden, og de har derfor lagt inn reallønnsveksten som et fradrag fra realrenten ved beregning av kapitaliseringsrenten.
- (79) De har imidlertid pekt på at man også kan ta hensyn til reallønnsveksten når anslaget over tapt inntekt fastsettes i kroner. Etter mitt syn er det i så fall det man måtte ha gjort. Når fremtidig inntektstap skal anslås, vil man ofte måtte nøye seg med nokså usikre og forenklete anslag. Ikke minst gjelder det når det er uklart hva slags yrkeskarriere den skadelidte ville ha hatt uten skaden. Partenes standpunkter kan lett få et visst preg av forhandlingsutspill, og det endelige resultatet vil kunne bli noe av et kompromiss. Om partene ikke blir enige og det kommer til sak, vil en domstol tilsvarende måtte basere sitt anslag over fremtidig inntektstap på en stor grad av skjønn.
- (80) Nettopp ut fra de meget skjønnsmessige og usikre anslagene over fremtidig inntekt uten skaden, og fordi det åpenbart ikke er tatt hensyn til ulike utgiftsposter knyttet til det å ta utdanning og stå i arbeid, kan det ikke ha vært partenes forutsetning at det skulle kunne trekkes inn ytterligere generelle inntekts- eller tapsposter. Selv om reallønnskompensasjon ikke har vært trukket inn som en selvstendig faktor i de diskusjoner partene har ført om Kreutzers inntektsnivå uten skaden, eller i lagmannsrettens beregning av fremtidig inntektstap, mener jeg derfor at det ville være feil å trekke inn dette nå ved fastsettelse av kapitaliseringsrenten.
- (81) Om det ved personskadeerstatning for fremtidig inntektstap generelt er rettslig adgang til å kreve kompensasjon for reallønnsvekst, har partene i liten grad gått inn på. At spørsmålet i det hele tatt har kommet opp, skyldes at de sakkyndige for Høyesterett har reist problemstillingen. Når spørsmålet om det rettslige grunnlaget for en slik kompensasjon ikke er prosedert og belyst, finner jeg etter omstendighetene ikke grunn til å ta stilling til spørsmålet, som her altså uansett ikke har betydning for resultatet.
- (82) De tre rettsoppnevnte sakkyndige har også lagt inn kompensasjon for det de har omtalt som aktuarisk risiko og inntektsusikkerhet, i sin beregning av kapitaliseringsrenten. Som tidligere nevnt er aktuarisk risiko muligheten for at den hypotetiske inntekten som skal erstattes, ville ha blitt lavere enn forventet fordi livsløp eller karriereutvikling hadde blitt dårligere enn forutsatt. Inntektsusikkerheten gjelder usikkerheten knyttet til at inntekten kunne ha blitt både høyere og lavere enn den inntekten som erstatningsutmålingen er basert på.
- (83) Jeg er enig med sakens parter i at aktuarisk risiko og inntektsusikkerhet ikke skal spille inn ved fastsetting av kapitaliseringsrenten. Aktuarisk risiko og inntektsusikkerhet vil

varierte mye fra skadetilfelle til skadetilfelle. Selv om det nok fra et fagøkonomisk ståsted kan gi god mening å ta hensyn til dette som en slags forsikringspremie som er lik for alle ved beregning av kapitaliseringsrenten, er erstatningsretten basert på at man skal finne frem til den enkelte skadelidtes hypotetiske livsløp og inntekt på grunnlag av vanlige bevisregler. Er det – enkelt sagt – sannsynlighetsovervekt for at den skadelidte for eksempel uansett ville ha blitt ufør i løpet av erstatningsperioden, tar man hensyn til dette når inntektstapet beregnes i kroner, ellers ikke.

- (84) Det avgjørende for kapitaliseringsrenten blir da hvilken gjennomsnittlig realavkastning, altså nominell avkastning minus inflasjon, som kan oppnås ved forvaltning av et erstatningsbeløp om man ser flere tiår frem i tid.
- (85) For dette lange tidsperspektivet legger de sakkyndige til grunn en fremtidig inflasjon på 2,5 prosent i året, lik det inflasjonsmålet som Norges Bank styrer etter. Jeg bygger på dette.
- (86) Som tidligere nevnt, vil realavkastningen avhenge av hvordan den skadelidte forutsettes å investere erstatningsbeløpet. Jeg skal nå se nærmere på dette spørsmålet og ser foreløpig bort fra de særlige omstendighetene i denne saken ved at skadelidte er satt under vergemål.
- (87) De tre rettsoppnevnte sakkyndige har måttet forutsette et visst investeringsvalg for sine beregninger av kapitaliseringsrenten. De har lagt til grunn at 80 prosent av erstatningsbeløpet investeres i norske statsobligasjoner, 10 prosent i norske aksjer og 10 prosent i utenlandske aksjer – i praksis i form av andeler i verdipapirfond som ikke er underlagt aktiv forvaltning. De sakkyndige har ansett dette for å være en portefølje som har meget lav risiko og derfor passer bra for et erstatningsbeløp. Administrasjonsgebyrene knyttet til slike fond forutsettes å være så små at man kan se bort fra dem i de videre beregningene.
- (88) Med utgangspunkt i en slik portefølje har de sakkyndige gjort hvert sitt anslag over hva de mener den gjennomsnittlige realavkastning vil være i et tidsperspektiv på om lag femti år frem i tid. Deres konklusjoner ligger fra i overkant av to prosent til tre prosent. Alle tre sakkyndige regner med at realavkastningen de nærmeste årene – som betyr mest for Kreutzer fordi kapitalen hennes da vil være størst – vil være lavere, for deretter å stige.
- (89) De sakkyndige har gjort omfattende rede for hvilke forutsetninger om den økonomiske utviklingen nasjonalt og globalt som ligger til grunn for disse anslagene. De har alle understreket den usikkerheten som knytter seg til antakelsene, særlig langt frem i tid. Jeg finner det ikke nødvendig å gå nærmere inn på disse forutsetningene, utover å nevne at de alle går ut på at utviklingen vil være svakere i mange år fremover enn den har vært de siste par tiårene. Professor Johnsen pekte under sin forklaring for Høyesterett på at kapitaliseringsrenten på fem prosent som Høyesterett fastsatte i Ølberg-dommen, faktisk har vist seg å ligge nokså nær realavkastningen i tiden fra 1993 til 2014 på den 80:20-porteføljen som de sakkyndige har tatt utgangspunkt i.
- (90) Spørsmålet er imidlertid om det er riktig å forutsette en slik investeringsportefølje. Dette er et rettslig spørsmål, for så vidt som det er tale om hvilken risiko det er rimelig å forvente at en skadelidt skal ta for å oppfylle sin tapsbegrensingsplikt. I Ølberg-dommen sies det følgende om dette på side 1533:

"Mitt utgangspunkt - at erstatningen skal gi skadelidte en rimelig mulighet til å sikre seg mot fall i pengeverdien - innebærer ikke at kapitaliseringsrenten må fastsettes ut fra en vurdering av hva gjennomsnittlig realrente for investering i statsobligasjoner må antas å ville være i årene fremover, slik den ankende part hevder. Valg av kapitaliseringsrente må skje ut fra en bred vurdering av de ulike anvendelses- og investeringsmuligheter som foreligger, dog slik at det ikke kan kreves at skadelidte foretar investeringer som det knytter seg noen særlig risiko til.

Markedet tilbyr i dag mange ulike former for kapitalplassering. Aktuelle alternativer for disponering av erstatningsbeløp kan være investering i fast eiendom, livrente, obligasjoner, aksje- og rentefond eller plassering på ulike former for høyrentekonti i bank. Nedbetaling av gjeld vil ofte være et nærliggende og lønnsomt alternativ. Investering i fast eiendom og i livrente har normalt vært ansett å gi god sikring mot inflasjon. Plassering som pantelån i fast eiendom vil kunne gi høy sikkerhet og høyere avkastning enn plassering i bank.

Det er forutsatt fra skadelidtes side at investeringsplikten må begrenses til plasseringer som har en høy grad av likviditet. Etter min mening er høy likviditet ikke noe poeng i seg selv. Poenget må være at skadelidte gjennom disponering av erstatningen kan få et beløp til dekning av utgifter ved sin livsførsel. Jeg bemerker imidlertid at jeg ikke forutsetter at hele erstatningsbeløpet skal disponeres på samme måte. Det må eventuelt kunne fordeles på mer eller mindre likvide investeringsobjekter."

- (91) I dette sitatet pekes det på enkelte investeringsmuligheter som nok ikke er like aktuelle i dag som den gang. Det gjelder særlig livrente. For øvrig mener jeg imidlertid at disse uttalelsene fortsatt må ha gyldighet. Slik jeg leser dem, forutsetter de at en skadelidt normalt må være forberedt på å ta noe større risiko enn de sakkyndige har forutsatt med sin 80:20-portefølje basert på henholdsvis statsobligasjoner og aksjer.
- (92) Jeg peker i denne sammenheng særlig på følgende:
- (93) Kapitaliseringsrenten må fastsettes ut fra en forutsetning om at den skal dekke en rekke ulike situasjoner. Noen saker vil være som denne saken, med en ung voksen som er blitt 100 prosent varig ufør før vedkommende har rukket å etablere seg. I andre saker vil uførhetsgraden være lavere, og den skadelidte eldre. Som også de sakkyndige pekte på i sine forklaringer for Høyesterett, kan det i disse tilfellene være naturlig å ta noe større risiko enn den de har lagt til grunn. Målet må være å komme frem til en gjennomsnittsrente. Det er altså ikke bare tale om å finne en portefølje som passer godt for en skadelidt i Kreutzers situasjon.
- (94) Videre gir trygden en inntektsgaranti som innebærer at skadelidte vil klare seg økonomisk selv om erstatningen ikke skulle gi den avkastningen som er forutsatt. Dette lå som en forutsetning for å innføre engangserstatning som hovedregel fremfor terminvis betaling ved erstatning for fremtidige tap. Jeg viser til Erstatningslovkomiteens innstilling av 1971 side 41.
- (95) Forskningssjef Ådne Cappelen ved Statistisk sentralbyrå, som avga forklaring som privatengasjert sakkyndig vitne for Kreutzer i lagmannsretten, ga i sin skriftlige erklæring uttrykk for at en finansiell formue plassert i hovedsak i statsobligasjoner, men med en tredjedel i aksjer på Oslo Børs, "ikke er en veldig risikopreget tilpasning". Det sakkyndige vitnet Christian Dahl har i sin skriftlige forklaring for Høyesterett pekt på at en fordeling 50/50 i aksjer og obligasjoner er nokså vanlig ved forvaltning av pensjonsmidler.

- (96) Ved siden av en større andel aksjer i porteføljen er det også rimelig å tenke seg investering i andre typer obligasjoner enn statsobligasjoner, forutsatt at også de obligasjonene anses som svært sikre. Jeg peker her på for eksempel fond som har obligasjoner med fortrinnsrett utstedt av norske banker i porteføljen.
- (97) Både skadelidte som ennå ikke har rukket å etablere seg, og eldre skadelidte vil dessuten erfaringsmessig – og fornuftig nok – ofte bruke en del av erstatningen på bolig, enten de anskaffer sin første bolig eller benytter deler av erstatningen til å nedbetale gjeld på den boligen de allerede har. Jeg peker særlig på fordelene ved at de dermed slipper å måtte lånefinansiere et tilsvarende beløp.
- (98) I tråd med gjeldende rett siden Ølberg-dommen mener jeg på denne bakgrunn at det må legges til grunn en bredere sammensatt portefølje enn de tre rettsoppnevnte sakkyndige har lagt til grunn. I tillegg må det kunne legges inn som en normalforutsetning at en del av erstatningen brukes til å finansiere bolig.
- (99) Når det så gjelder anslaget for fremtidig avkastning av en slik noe mer risikoutsatt portefølje, er det primært et spørsmål om faktum som krever økonomisk, ikke juridisk, innsikt. Det er likevel av betydning at det ville komplisere og fordyre erstatningsoppgjørene dersom den generelle kapitaliseringsrenten til stadighet skulle justeres av domstolene. Den kapitaliseringsrenten man nå kommer frem til, må følgelig forutsettes å stå fast i lang tid. Det er derfor begrenset i hvilken grad man kan ta hensyn til at realavkastningen særlig på spareprodukter med lav risiko sannsynligvis vil være svært lav de nærmeste årene. Om kapitaliseringsrenten i stedet ble fastsatt ved lov eller forskrift, ville man kunne ha en mer fleksibel ordning i så måte.
- (100) Med hensyn til de økonomiske fremtidsutsiktene kan det spores en viss uenighet mellom de tre rettsoppnevnte sakkyndige på den ene side, og Ådne Cappelen og særlig Christian Dahl på den andre, om hvilken vekt utviklingen de seneste par tiårene bør tillegges som veiledende for den fremtidige utviklingen – skjønt også de to sistnevnte legger til grunn at langtidsprognosen går ut på noe lavere vekst enn vi har opplevd de siste 20 årene. For meg tjener dette mest til å understreke usikkerheten man står overfor, og som også de tre rettsoppnevnte sakkyndige har fremhevet. Fra et domstolsperspektiv kan denne usikkerheten tilsi forsiktighet med å gjøre store endringer i forhold til dagens rettstilstand.
- (101) Jeg er likevel kommet til at en allmenn kapitaliseringsrente på fem prosent nå er noe for høy. Ut fra de forutsetningene jeg har gjort rede for om investeringsvalg, mener jeg at kapitaliseringsrenten bør settes til fire prosent.
- (102) *2. Særskilt kapitaliseringsrente på grunn av vergemål?*
- (103) Som tidligere nevnt har Kreutzer gjort gjeldende at den alminnelige kapitaliseringsrenten ikke kan benyttes i hennes tilfelle. Grunnen til dette er at renten bygger på forutsetninger om investeringsvalg som hun ikke har, fordi midlene skal forvaltes av fylkesmannen i henhold til reglene i vergemålsloven.
- (104) Ifølge vergemålsloven § 48 skal finansielle eiendeler som eies av personer under vergemål, som hovedregel forvaltes av fylkesmannen, som er lokal vergemålsmyndighet. En person som ikke er fratatt sin rettslige handleevne, må imidlertid samtykke til slik forvaltning med mindre vedkommende ikke er i stand til å forstå hva samtykket

innebærer. Det siste er situasjonen for Kreutzer, og fylkesmannen i Troms traff 20. juni 2014 vedtak om å overta forvaltningen av hennes midler.

- (105) Paragraf 51 bestemmer at finansielle midler som skal forvaltes av fylkesmannen, skal plasseres som bankinnskudd på individuelle konti i bank. Er beløpet så stort at det overstiger den statlige innskuddsgarantien, skal det fordeles på flere banker, jf. vergemålsforskriften § 25 annet ledd. Etter vergemålsloven § 51 annet ledd skal den sentrale vergemålsmyndighet, som er Statens sivilrettsforvaltning, forhandle om innskuddsvilkår og fastsette hvilke finansinstitusjoner som kan benyttes. Det fremgår av Ot.prp. nr. 110 (2008–2009) side 111–112 at man på den måten mente å kunne oppnå bedre rentebetingelser enn med den tidligere desentraliserte forvaltningsordningen.
- (106) De deler av erstatningen til Kreutzer som ikke er forbrukt eller investert i boligen i Brinkveien, utgjør klart nok en finansiell eiendel som skal forvaltes av fylkesmannen. Det fremgår av den skriftlige forklaringen for Høyesterett fra Kreutzers far og verge at erstatningsmidlene, i den grad de ikke er brukt på annen måte, er plassert i tre banker som i november 2014 gir en flytende rente på mellom 2,6 og 3,35 prosent.
- (107) Som det vil ha fremgått, er min begrunnelse for å ville sette den allmenne kapitaliseringsrenten høyere enn det de tre rettsoppnevnte sakkyndige har anbefalt, at jeg mener skadelidtes tapsbegrensningsplikt generelt tilsier at det tas noe større risiko og derved oppnås en noe høyere forventet avkastning over tid, enn det som de har lagt til grunn. Deres investeringsvalg innebærer i sin tur noe høyere forventet avkastning enn det man oppnår ved en plassering av hele erstatningsbeløpet i bankkonti som er fullt ut dekket av den statlige innskuddsgarantien. De sakkyndige har ikke uttalt seg direkte om hva de mener kapitaliseringsrenten bør være om man forutsetter at hele erstatningen settes på høyrentekonto i bank, men i sine forklaringer har de også vært inne på forventet langsiktig realrente på slike konti. Jeg forstår anslagene slik at de ligger mellom 1,5 og 2,5 prosent.
- (108) For midler som forvaltes under vergemål må det imidlertid kunne forventes at den sentrale vergemålsmyndighet vil forhandle frem en noe høyere rente enn den som gjelder for bankkunder i sin alminnelighet.
- (109) I rettspraksis om ekspropriasjonserstatning er det gitt en prinsipiell åpning for å fravike den generelle kapitaliseringsrenten når spesielle forhold gir grunn til en særlig vurdering. I Rt. 1994 side 557 – Flåmyra-kjennelsen – ble det på side 563 under henvisning til Rt. 1986 side 178, Noem-dommen, uttalt at det kunne tenkes en avvikende kapitaliseringsrente når "det for den enkelte eiendom er 'opplyst spesielle forhold som gir grunn til en særlig vurdering'. Denne vurdering kan gi seg utslag i begge retninger". I Rt. 1997 side 428 ble det på side 433 stilt spørsmål ved om det forelå "slike spesielle begrensninger med hensyn til forvaltning, drift og økonomiske disposisjoner at dette i seg selv kan begrunne en lavere kapitaliseringsrentesats".
- (110) Høyesterett fastsatte ikke noen annen kapitaliseringsrente enn den vanlige i de sakene jeg nettopp har nevnt. Den konkrete problemstillingen var en noe annen enn den vi står overfor ved investering av midler under vergemål, ettersom det var blitt anført at det var særlige forhold ved den avståtte eiendommen som tilsa en lavere kapitaliseringsrente. Dette ble avvist av Høyesterett, som viste til at erstatningen som den store hovedregel måtte forutsettes investert i en bredere portefølje, ikke reinvestert i eiendommen. I

Rt. 1997 side 428 pekte Høyesterett på side 434 i så måte på at "lovgivningen [ikke gir] noe alminnelig pålegg om at almenningen skal reinvestere erstatningen etter ekspropriasjon i eiendommen".

- (111) For Kreutzers tilfelle er spørsmålet nettopp om den særlige lovsatte begrensningen på hennes muligheter til å investere selve erstatningen kan tilsi en egen kapitaliseringsrente.
- (112) Jeg peker først på at uttalelsen i Rt. 1997 side 428 som jeg nettopp har sitert, ikke kan forstås slik at lovbestemte skranker på investeringsvalget skal få konsekvenser for kapitaliseringsrenten. Dommen må på dette punkt snarere oppfattes dithen at det i så fall kunne være en åpning for det, uten at synspunktet ble nærmere drøftet.
- (113) Det helt sentrale moment i denne sammenheng er etter mitt skjønn at den generelle kapitaliseringsrenten er ment å være nettopp det – generell. Forutsetningen er altså at den skal komme til anvendelse også i saker hvor konkrete omstendigheter tilsier at man neppe vil oppnå en realavkastning på – om mitt syn legges til grunn – fire prosent. For den enkelte skadelidte vil det være en mager trøst at begrensningene er av faktisk snarere enn rettslig art. Omvendt forutsettes denne renten å gjelde selv om forholdene i saken skulle tilsi høyere realavkastning, noe som skadevolder eller dennes forsikringssselskap i så fall kunne ha påberopt seg.
- (114) Det bærende hensynet bak dette er forutberegnelighet: Dette gir en enkel regel som legger forholdene til rette for minnelige løsninger, og forebygger konflikt. Dette hensynet gjør seg gjeldende med særlig tyngde innen erstatningsretten.
- (115) Jeg har derfor vanskelig for å se at det i erstatningssaker bør åpnes for konkrete unntak i enkeltsaker.
- (116) I Kreutzers tilfelle er det for øvrig uklart hvordan man i så fall skulle ha tatt hensyn til boligen i Brinkveien, og det er ikke opplagt at en slik konkret vurdering ville ha ført til en lavere kapitaliseringsrente enn fire prosent.
- (117) En kapitaliseringsrente som skulle gjelde nokså generelt for erstatningsbeløp som skal forvaltes av fylkesmannen som vergemålsmyndighet, er mindre problematisk i så måte.
- (118) En slik standard vergemålsrente byr imidlertid på avgrensingsproblemer. At den måtte gjelde for personer i Kreutzers situasjon, synes klart. Men den kunne vel neppe gjelde for personer som på tross av sine skader fortsatt er i stand til å samtykke til at fylkesmannen skal forestå forvaltningen av midlene, og dermed senere til å trekke samtykket tilbake. For dem som ikke selv er i stand til å samtykke, oppstår spørsmålet om det bare er for de helt langvarige vergemålene at standardrenten skulle gjelde – og hvor grensen i så fall skulle trekkes.
- (119) Dette er problemer man kan finne løsninger på, og noen løsninger kan umiddelbart synes opplagte. Men domstolene bør være forsiktige med å gi detaljerte anvisninger utover det som den enkelte sak gir foranledning til. En rettssak gir ikke den samme oversikt over de ulike problemstillingene som en lovgivningsprosess gir. Alternativet vil da være å takle problemene etter hvert som de oppstår i nye rettssaker. Men det står i motsetning til det forutberegnelighetshensyn som jeg har fremhevet som grunnleggende på dette området.

- (120) Jeg nevner også at den særskilte ordningen med barneverstatning for alle under 16 år ikke skiller mellom barn med så store skader at de også etter at de har nådd myndighetsalderen vil få sine midler forvaltet etter vergemålsloven, og andre skadelidte barn. Videre ble det i forarbeidene til yrkesskadeforsikringsloven, Ot.prp. nr. 44 (1988-89) side 61, lagt til grunn at yrkesskadeforsikringen skulle gi "full erstatning" og dekke den skadelidtes "konkrete, individuelle tap", uten at det har ført til høyere erstatningssatser når erstatningen skal forvaltes av vergemålsmyndighetene. Dette kan tale for en viss forsiktighet fra domstolenes side med å etablere et slikt skille for andre skadelidte.
- (121) Både de avgrensningsspørsmålene som oppstår, og de rimelighetsvurderingene som man må ta standpunkt til, tilsier etter mitt syn at det må bli opp til lovgiver å ta stilling til om det bør gjelde en egen kapitaliseringsrente for midler som fylkesmannen forvalter i henhold til vergemålsloven.
- (122) I likhet med det som gjelder for andre skadelidte, måtte man vel for øvrig også i disse tilfellene ta hensyn til at det kan være fornuftig å bruke noe av erstatningen til å unngå eller redusere lånefinansieringen av bolig. Det gjelder enten den skadelidte kan bo der selv, eller boligen brukes som investeringsobjekt. Vergemålsloven § 49 første ledd gir fylkesmannen anledning til å gjøre unntak fra hovedregelen om plassering av finansielle midler i bank i slike tilfelle. Det tilsier at en kapitaliseringsrente som skulle gjelde mer generelt i vergemålstilfellene, måtte bli noe høyere enn forventet realavkastning av bankinnskudd isolert sett skulle tilsi. Også dette er med på å redusere den urimelighet man eventuelt måtte se i at den generelle kapitaliseringsrenten gjelder også her.
- (123) Jeg er etter dette kommet til at det ikke her bør fastsettes en særskilt kapitaliseringsrente for midler som forvaltes av fylkesmannen som vergemålsmyndighet. Det innebærer at den generelle kapitaliseringsrenten vil gjelde også her.
- (124) *3. Nærmere om skatteulempen*
- (125) Som nevnt innledningsvis er selve erstatningsbeløpet – så langt det ikke er forbrukt – gjenstand for formuesbeskatning, og avkastningen av det er skattepliktig inntekt. Etter sikker rett skal det derfor beregnes et tillegg til erstatningene for fremtidig inntektstap og for fremtidige utgifter for den "skatteulempen" som dermed oppstår. Uten et slikt tillegg oppnår ikke den skadelidte full erstatning for sitt økonomiske tap. For menerstatning beregnes ikke et skatteulempetillegg. Menerstatning er ikke erstatning for et økonomisk tap, og prinsippet om "full erstatning" lar seg da ikke anvende på samme måte.
- (126) Kapitaliseringsrenten på fem prosent har ført til at skatteulempen i de fleste tilfelle er satt til 25 prosent. I Rt. 1997 side 883 ble således tidligere rettspraksis sammenfattet på side 888 med at 25 prosent "bør legges til grunn, med mindre det er konkrete holdepunkter for å fravike den". Settes kapitaliseringsrenten ned, reiser det spørsmål om også skatteulempen bør justeres. En lavere kapitaliseringsrente bygger på en antakelse om lavere avkastning på erstatningsbeløpet. På den annen side må det også tas hensyn til at lavere kapitaliseringsrente gir et høyere neddiskontert beløp i erstatning.
- (127) Videre er skattereglene endret på flere punkter siden 1993, og både inntekts- og formuesskatt er gått noe ned.

- (128) I Ølberg-dommen er det på side 1535 lagt til grunn følgende retningslinjer for fastsettelse av skatteulempen:

"Ved utmåling av tillegget for skatt må en etter min mening ta utgangspunkt i skadelidtes alder og den livssituasjon han befinner seg, herunder skadens innvirkning på hans livsførsel. Hvordan skadelidte vil bruke erstatningen, vil det ofte være vanskelig å ha noen vel begrunnet mening om, ikke minst når det gjelder større beløp, tilstått for tap over mange år. Tillegget for skatt fremstår, slik jeg ser det, som en svært usikker størrelse. Denne usikkerhet sammenholdt med det krav en må kunne stille om en fornuftig disponering, fører etter min mening til at utgangspunktet for beregningen må være hvordan en fornuftig person i skadelidtes situasjon faktisk må antas å ville disponere erstatningsbeløpet. En objektiv vurdering vil til en viss grad redusere spekulasjoner og tvister om hvilken disponering som skal legges til grunn, og ulikhet i vurderingen som skyldes selve skjønnsutøvelsen begrenses. Men har en helt konkrete holdepunkter for hva skadelidte akter å gjøre med erstatningsbeløpet, må dette tillegges vekt, forutsatt at disponeringen anses rimelig etter forholdene."

- (129) I hovedsak må dette etter mitt syn fortsatt legges til grunn. Jeg legger likevel til at den generelle kapitaliseringsrenten er ment å omfatte svært ulike tilfelle, der renten i mange saker godt kunne ha vært både høyere og lavere. Det gir da sammenheng i systemet om også tillegget for skatteulempen til en viss grad standardiseres. På samme måte som for kapitaliseringsrenten har dette klare fordeler i form av forutberegnelighet og bedre muligheter for minnelige ordninger.
- (130) Jeg forstår tidligere praksis, særlig 1997-avgjørelsen, i samme retning. Og jeg minner om det jeg nettopp siterte fra Ølberg-dommen, om at utgangspunktet er hvorledes "en fornuftig person i skadelidtes situasjon" ville bruke erstatningsbeløpet, og at det bare skal tas hensyn til den konkrete anvendelsen der dette "anses rimelig etter forholdene". Etter mitt syn bør det foreligge sterke grunner for å fravike den standardiserte satsen.
- (131) At en ikke ubetydelig del av erstatningen brukes nokså snart etter utbetaling til boligformål, ligger inne som en forutsetning når man i rettspraksis har sett en skatteulempen på 25 prosent som det klare utgangspunkt ved en kapitaliseringsrente på fem prosent. Jeg viser også her til Rt. 1993 side 1538, Horseng-dommen, der det på side 1545 uttales følgende:

"[D]et [er] ikke realistisk å forutsette at beløpet blir satt i bank og forbrukt i den takt som forutsettes i de regnesystemer som beregner den maksimale skattebelastning. Man bør blant annet regne med at skadelidte vil bruke av kapitalen ved kjøp av gjenstander eller tjenester som ellers måtte finansieres ved lån. Skattebelastningen blir derved redusert sammenlignet med det resultat man får ved bruk av regnemodellene. Dette bør legges inn som en skjønsmessig korreksjon ved bruk av modellene for den del av erstatningen som ikke allerede er forbrukt."

- (132) Ved beregningen av skatteulempen bør det videre tas hensyn til at inntektsskatt på avkastningen betales av nominell avkastning, ikke realavkastningen. Om dette heter det på side 1545 i Horseng-dommen:

"Slik jeg ser det står man her overfor en problemstilling som ivaretas gjennom de vurderinger av skjønsmessig karakter som knytter seg til fastsettingen av kapitaliseringsrente og skattepåslag, og som er kommet til uttrykk i Ølbergsaken. Noe særskilt skattepåslag på 'overrenten' finner jeg ikke grunnlag for."

- (133) Jeg forstår dette slik at det ved fastsettelsen av skatteulempen skal tas hensyn til at inntektsskatten betales av en høyere avkastning enn den avkastningen kapitaliseringsrenten skulle tilsi, men at kompensasjon for denne "overrenten" inngår i det skjønn som fastsettelsen av skatteulempen bygger på. Jeg ser ikke grunn til å fravike dette.
- (134) Som nevnt har skatteulempen frem til nå har vært satt til 25 prosent som utgangspunkt. Denne prosenten må etter mitt syn settes ned dersom kapitaliseringsrenten settes ned til fire prosent.
- (135) Også endringer i skatteordningen tilsier en viss justering av skatteulempen. Først og fremst er det av betydning at satsene for formuesskatt er redusert. I 1993 var således fribeløpet – bunnfradraget – på 120 000 kroner i skatteklasse 1, og skatten deretter 1,1 prosent for de neste 115 000, og 1,3 prosent for beløp over 235 000 kroner. Det er klart at det for 2015 er flertall i Stortinget for et fribeløp på 1,2 millioner kroner og en skatt på 0,85 prosent av det overskytende.
- (136) Ankemotparten har trukket frem at formuesskatten i fremtiden sannsynligvis vil bli ytterligere redusert og kanskje avskaffet, og at også inntektsskatten på kapitalavkastning kan komme til å synke. Etter mitt syn bør Ølberg-dommen følges på dette punkt. Der er det på side 1534 uttalt at dagens skatteregler og satser må legges til grunn, med mindre man har konkrete holdepunkter for noe annet. Et slikt konkret holdepunkt er den nylige avgitte innstillingen fra Stortingets finanskomité om skatte- og avgiftsopplegget for 2015. Forslag fra sakkyndige utvalg, som den nylig fremlagte utredningen fra det såkalte Scheel-utvalget, kan derimot ikke legges til grunn.
- (137) En personskade vil regelmessig utløse menerstatning. I en del tilfelle vil denne helt eller delvis "fylle opp" fribeløpet ved formuesbeskatningen. Det samme vil naturligvis også ofte være tilfelle med verdier som skadelidte hadde fra før skadetilfellet. Selv med et fribeløp i størrelsesorden 1,2 millioner bør det derfor være slik som fastslått i Ølberg-dommen på side 1535 at skadelidte selv forutsettes å utnytte bunnfradraget.
- (138) Etter en samlet vurdering mener jeg at tillegget for skatteulempen som hovedregel bør settes til 20 prosent.
- (139) Jeg går så over til å se på om det foreligger sterke grunner for å fravike dette utgangspunktet i Kreutzers tilfelle.
- (140) Kreutzer har svært høy gjeld i form av et rentefritt lån fra faren knyttet til boligen i Brinkveien. Størstedelen av dette lånet er etter det opplyste gjort mulig ved et stort lån fra farens heleide aksjeselskap til ham. Jeg legger til grunn at ligningsverdien på boligen maksimalt er på 30 prosent av antatt markedsverdi. Så lenge hun har denne gjelden, fremstår det som lite sannsynlig at hun vil betale formuesskatt. Dette tilsier isolert sett en lavere skatteulempe enn 20 prosent.
- (141) Som fremholdt i Horseng-dommen på side 1545, er imidlertid skatteulempen basert på vurderinger av skjønnsmessig karakter. Ordningen med huset i Brinkveien og finansieringen av det fremstår som så spesiell, og løsningen på lang sikt virker på meg såpass usikker, at jeg etter omstendighetene ikke finner det riktig å legge vekt på gjelden.

- (142) Med en kapitaliseringsrente på fire prosent mener jeg på dette grunnlag at skatteulempen her bør være 20 prosent.
- (143) *4. Erstatningsberegningen og sakskostnader*
- (144) Partene er enige om å legge 1. januar 2014 til grunn som skjæringspunkt mellom påførte og fremtidige utgiftsposter. Dette er samme tidspunkt som lagmannsretten har lagt til grunn. Erstatningen på 3 121 107 kroner for påført tap er endelig fastsatt ved lagmannsrettens dom og faller utenfor erstatningsberegningen her.
- (145) Partene er videre blitt enige om at med en kapitaliseringsrente på fire prosent blir erstatningen for fremtidig inntektstap 3 677 931 kroner og for fremtidige utgifter 3 197 301 kroner. Skatteulempen på 20 prosent skal da regnes av 6 875 232 kroner. Det gir et tillegg på 1 375 046 kroner. Til sammen gir det en erstatning på 8 250 278 for fremtidig inntektstap og fremtidige utgifter.
- (146) Gitt en kapitaliseringsrente på fire prosent er partene også enige om at menerstatningen blir 1 637 643 kroner.
- (147) Fra en samlet sum som da blir på 9 887 921 kroner, skal det først trekkes en avkorting på 30 prosent, det vil si 2 966 376 kroner. Det reduserer erstatningsbeløpet til 6 921 545 kroner. Det er allerede utbetalt 5 955 102 kroner for de aktuelle postene, som også skal trekkes fra. Gjenstående erstatning blir da 966 443 kroner.
- (148) Jeg har oppfattet de utregninger Kreutzer har lagt til grunn for hvordan fordelingen ville ha blitt i kroner mellom menerstatningen på den ene side og de øvrige erstatningsposter på den annen dersom hun hadde fått medhold i en kapitaliseringsrente på én eller to prosent, slik at det uansett hva kapitaliseringsrenten blir, skal trekkes et fast beløp på 968 301 kroner, som er menerstatningens del av det beløpet på 5 955 102 kroner som alt er utbetalt for de aktuelle postene. Når hele den gjenstående erstatningen da er på 966 443 kroner, trekker jeg den slutning at hele menerstatningen må anses dekket av det nevnte beløpet på 5 955 102 kroner.
- (149) Det er enighet mellom partene om at det skal betales forsinkelsesrente fra 14. februar 2014 og frem til betaling skjer for betalingen knyttet til fremtidig inntektstap, utgifter og skatteulempe.
- (150) Annelin Kreutzer har krevd seg tilkjent sakskostnader for alle instanser. I tingretten ble hun tilkjent sakskostnader, mens lagmannsretten ikke tilkjente noen av partene sakskostnader for lagmannsretten. Kreutzer har i Høyesterett oppnådd et bedre resultat enn i lagmannsretten, men resultatet ligger langt fra det som ville ha blitt erstatningsbeløpet om hun hadde fått fullt medhold i sine anførsler om kapitaliseringsrenten. At hun ikke har fått fullt medhold i sitt syn på størrelsen av kapitaliseringsrenten, har videre ført til en langt lavere skatteulempe enn det hun har gjort gjeldende. Hun kan da vanskelig tilkjennes sakskostnader på det grunnlag at hun har fått medhold fullt ut eller i det vesentlige i saken, jf. tvisteloven § 20-2.
- (151) Imidlertid kan en part som ikke kan tilkjennes sakskostnader i medhold av § 20-2, likevel helt eller delvis tilkjennes sakskostnader etter § 20-3 dersom vedkommende har fått medhold av betydning. Kreutzer har fått medhold i det som har vært det store prinsipielle

spørsmål i saken, nemlig om kapitaliseringsrenten på fem prosent nå må reduseres. Hvor stor reduksjonen i den alminnelige kapitaliseringsrenten skal være om den først reduseres, har hatt mindre betydning for hvordan saken er blitt prosedert. Spørsmålet om det for henne bør gjelde en lavere kapitaliseringsrente på grunn av vergemålsituasjonen, har hun hatt god grunn til å få prøvd for retten, og dette spørsmålet har vært nokså nært knyttet til spørsmålet om den generelle kapitaliseringsrenten. Videre må saken for henne sies å være av vesentlig velferdsmessig betydning, og forsikringsselskapet har hatt en klar interesse i å få spørsmålet om kapitaliseringsrenten avklart. Jeg mener derfor at hun bør tilkjennes fulle sakskostnader for Høyesterett i medhold av § 20-3, og dette må da også gjelde for lagmannsretten, jf. § 20-9 annet ledd.

- (152) Personskadeforbundet LTN har opptrådt med samme prosessfullmektig som den ankende part og har ikke kommet med egne anførsler. De særskilte prosesskostnadene for partshjelperen har vært bagatellmessige, og jeg finner ikke at det er sakskostnader som bør tilkjennes.
- (153) I lagmannsrettens dom er Kreutzer allerede tilkjent 730 110 kroner i sakskostnader for tingrettsbehandlingen. Det er opplyst at beløpet er betalt. Dette tas derfor ikke med i domsslutningen nå.
- (154) Kreutzer har krevd 702 787 kroner i sakskostnader for lagmannsretten, inkludert merverdiavgift, rettsgebyr og refusjon av andre utgifter. For Høyesterett er Kreutzers del av advokat Lundins salær 2 079 250 kroner inkludert merverdiavgift. I tillegg kommer 28 380 kroner i rettsgebyr for Høyesteretts behandling av saken og Kreutzers andel på 116 765 kroner av utlegg til de rettsoppnevnte sakkyndige. Til sammen for lagmannsretten og Høyesterett utgjør dette 2 927 182 kroner. Beløpet legges til grunn.
- (155) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assuranse AS, betaler i erstatning til Annelin Kreutzer 966 443 – nihundreogsekstisekstusenfirehundreogfortitre – kroner med tillegg av rente etter forsinkelsesrenteloven fra 14. februar 2014 til betaling skjer, innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.
 2. I sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett betaler Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assuranse AS, til Annelin Kreutzer 2 927 182 – tomillionernihundreogtjuesjatusenett hundreogåttito – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.
 3. Personskadeforbundet LTN bærer sine egne sakskostnader for Høyesterett.
- (156) Dommer **Øie**: Jeg er enig med førstvoterende i at den alminnelige kapitaliseringsrenten bør reduseres fra fem til fire prosent og kan i det vesentlige tiltre hans begrunnelse.

- (157) Derimot har jeg et annet syn enn ham på spørsmålet om det bør gjelde en særskilt kapitaliseringsrente for dem som er under vergemål.
- (158) Som førstvoterende har gjort rede for, åpner rettspraksis i ekspropriasjonserstatningssaker for at den alminnelige kapitaliseringsrenten kan fravikes når spesielle forhold gir grunn til det, se særlig Flåmyrakjennelsen i Rt. 1994 side 557, jf. Noemdommen i Rt. 1986 side 178, Rt. 1997 side 428 om Torsæterkampen og Rt. 2008 side 195 om Regionfelt Østlandet.
- (159) Først og fremst er det forhold ved den individuelle eiendommen som har vært vurdert som mulige grunnlag for unntak. Men i Rt. 1997 side 428 synes Høyesterett å forutsette at også generelle – lovbestemte – skranker kan begrunne avvik fra den alminnelige kapitaliseringsrenten. Førstvoterende nevner der på side 433 – som en av to hovedgrunner for at det ikke burde gjøres avvik fra den alminnelige renten – at
- "lovgivningen om bygdealmenninger [ikke] gir grunnlag for å fastslå at almenningene generelt er underlagt slike spesielle begrensninger med hensyn til forvaltning, drift og økonomiske disposisjoner at dette i seg selv kan begrunne en lavere kapitaliseringsrentesats. Bygdealmenningerne står riktignok rettslig sett i en særstilling ...**
- Men dette generelle regelverk rekker ikke til å begrunne at en bygdealmening mer enn en annen skogeier som må avstå eller får fredet areal på sin eiendom, i sin alminnelighet vil være henvist til å reinvestere erstatningen i selve eiendommen, slik overskjønnet har bygget på."**
- (160) Spørsmålet om det generelt sett er adgang til å gjøre unntak på grunn av slike lovbestemte skranker, ble imidlertid ikke uttrykkelig drøftet.
- (161) Hensynet til forutberegnelighet og behovet for å ha et regelverk som ikke er for komplisert, og som legger til rette for minnelige løsninger og forebygger konflikter, taler med styrke mot at det i erstatningssaker åpnes for å gjøre unntak fra den alminnelige kapitaliseringsrenten i enkelttilfeller. Også på dette punktet slutter jeg meg derfor til førstvoterendes konklusjon.
- (162) Disse hensynene taler imidlertid ikke uten videre mot at det fastsettes en lavere generell rente – en egen standardrente – i saker hvor den skadelidte er under vergemål og erstatningsbeløpet skal forvaltes av fylkesmannen etter vergemålsloven § 48.
- (163) Jeg tar utgangspunktet i grunnprinsippet i skadeserstatningsloven § 3-1 om at den skadelidte skal ha full erstatning for sitt individuelle tap. Videre minner jeg om at valg av kapitaliseringsrente er et utslag av tapsbegrensningsplikten. For meg er det et viktig utgangspunkt at en rettslig plikt som tapsbegrensningsplikten, ikke bør rekke lenger enn den rettslige tapsbegrensningsmuligheten. I motsatt fall vil den skadelidte ikke få full erstatning.
- (164) Ved fastsettelsen av den alminnelige kapitaliseringsrenten er det, som fremhevet av førstvoterende, avgjørende hvilken gjennomsnittlig realavkastning som kan oppnås ved forvaltning av erstatningsbeløpet i fremtiden. Dette avhenger i sin tur av hvordan man forventer at den skadelidte bør investere erstatningsbeløpet. Førstvoterende forutsetter at en alminnelig skadelidte bør investere en ikke uvesentlig del av erstatningen i aksjer, og at dette vil gi en avkastning over tid som er høyere enn plassering i bank. Dette er jeg enig i.

- (165) Som det går frem av førstvoterendes redegjørelse, er en gruppe av personer under vergemål rettslig avskåret fra å plassere erstatningsbeløpet i aksjer, og dermed rettslig forhindret fra å få den avkastningen som forventes ved beregningen av den alminnelige kapitaliseringsrenten. Dette gjelder for personer som enten er fratatt sin rettslige handleevne, eller som ikke er i stand til å forstå hva et samtykke til forvaltning av midlene vil innebære, se vergemålsloven § 48 andre ledd. Denne gruppens midler skal som hovedregel plasseres i bank.
- (166) Som førstvoterende forstår jeg de sakkyndiges anslag slik at de forventer at den langsiktige realavkastningen på høyrentekonti i bank vil ligge mellom 1,5 og 2,5 prosent. Men jeg er enig med førstvoterende i at det er grunn til å tro at den sentrale vergemålsmyndigheten vil forhandle frem en noe høyere bankrente enn vanlig rente på høyrentekonti for midler som forvaltes under vergemål. For personer som før den skadevoldende handlingen hadde boliggjeld, kan det dessuten ofte være fornuftig å benytte en del av erstatningsbeløpet til å nedbetale gjelden. For enkelte andre kan det være aktuelt å investere i bolig, enten for å bo der selv eller som en investering. Dette kan fylkesmannen gi samtykke til etter vergemålsloven § 49.
- (167) På denne bakgrunnen mener jeg det er forsvarlig å legge til grunn en realavkastning på tre prosent på erstatningsbeløp som skal forvaltes etter vergemålsloven § 48 følgende, men at det vanskelig kan forventes en høyere avkastning. Dette tilsier etter mitt syn at kapitaliseringsrenten for personer som er underlagt en ordning med tvungen forvaltning av midlene, settes til tre prosent.
- (168) Til dette kan det innvendes at det også i gruppen av dem som omfattes av den alminnelige kapitaliseringsrenten, vil være noen som faktisk ikke oppnår en realrente på fire prosent, mens andre faktisk vil få en høyere avkastning. Det som skiller dem fra den aktuelle gruppen av personer under vergemål, er imidlertid at det ikke er noen rettslige skranker som hindrer dem i å investere som forutsatt ved fastsettelsen av den alminnelige renten. Som det vil ha fremgått, er dette en helt avgjørende forskjell etter min mening. En kapitaliseringsrente på fire prosent for dem som er underlagt ordningen med tvungen forvaltning av midlene, vil innebære en systematisk undererstatning for denne gruppen sett i forhold til kravet om full erstatning.
- (169) En lavere standardrente bør ikke gjelde for personer under vergemål som selv har samtykket i at fylkesmannen skal forvalte midlene deres. Dette er personer som ikke er underlagt lovbestemte begrensninger i investeringsplikten. De har sin rettslige handleevne i behold og er i stand til å forstå hva et samtykke til forvaltning av midlene vil innebære.
- (170) Generelt sett vil det ikke by på særlige avgrensingsproblemer å fastslå hvem som er underlagt en ordning med tvungen forvaltning av midlene – dette følger av vergemålsloven § 48 andre ledd. En annen sak er at det, når erstatningsoppgjøret skal finne sted, kan være usikkert hvorvidt den enkelte skadelidt vil omfattes av en slik tvungen forvaltning fordi det er uavklart hvor omfattende og varige mentale skader vedkommende har. Men dette skiller seg ikke prinsipielt sett fra annen usikkerhet man må håndtere i forbindelse med et erstatningsoppgjør. Uansett mener jeg at retts tekniske hensyn ikke bør kunne begrunne en løsning som for en hel gruppe vil samsvare dårlig med lovens siktemål om full erstatning.

- (171) Førstvoterende har lagt vekt på at det ved standardisert barneerstatning ikke skilles mellom barn med så store skader at de også etter nådd myndighetsalder vil få sine midler forvaltet etter vergemålsloven, og andre barn. Tilsvarende har han lagt vekt på at yrkesskadeforsikringsloven ikke gir anvisning på høyere erstatningssatser når midlene skal forvaltes av vergemålsmyndigheten. Heller ikke dette kan etter mitt syn være avgjørende. Så vidt jeg kjenner til, ble ikke spørsmålet uttrykkelig vurdert av lovgiverne da ordningene med standardisert erstatning og yrkesskadeforsikring ble innført. At de helt spesielle tilfellene der skaden får så alvorlige utslag at skadelidte blir satt under vergemål, ikke eksplisitt er behandlet i forarbeidene, kan etter mitt syn neppe tas som uttrykk for en lovgivervilje om at det ikke skal oppstilles et slikt skille. Siden spørsmålet ikke er kommentert i forarbeidene, er det snarere grunn til å tro at lovgiverne ikke har tenkt på spørsmålsstillingen.
- (172) Min konklusjon er etter dette at det bør gjelde en standard kapitaliseringsrente på tre prosent for personer under vergemål som enten er fratatt den rettslige handleevnen, eller som ikke er i stand til å forstå hva et samtykke til forvaltning av midlene vil innebære. Annelin Kreutzer er i denne gruppen.
- (173) I spørsmålet om skatteulempe er jeg enig med førstvoterende i hans rettslige utgangspunkter. Førstvoterende legger til grunn at skatteulempen ved en kapitaliseringsrente på fire prosent bør fastsettes til 20 prosent, og det er jeg enig i.
- (174) En kapitaliseringsrente på tre prosent fremfor fire bygger på at de som er under vergemål, får lavere avkastning enn den alminnelige gruppen. Samtidig vil de få et høyere neddiskontert beløp i erstatning. Dette vil samlet sett kunne føre til lavere skatt. For skadelidte som ikke er bundet til å plassere midlene etter vergemålslovens regler, kan imidlertid plassering i aksjefond eller i kombinerte aksje- og obligasjonsfond være et skattemessig gunstig alternativ. Inntektsbeskatning skjer da først når midlene tas ut av fondet, og andelshaveren nyter også godt av et skjermingsfradrag der deler av avkastningen er skattefri. Dette er en praktisk viktig plasseringsmulighet som ikke er aktuell ved plassering etter vergemålslovens regler. På denne bakgrunnen er jeg kommet til at skatteulempen også ved en kapitaliseringsrente på tre prosent bør settes til 20 prosent.
- (175) Da jeg vet at jeg er i mindretall, foretar jeg ikke en nærmere beregning av Kreutzers erstatningskrav på grunnlag av en kapitaliseringsrente på tre prosent og en skatteulempe på 20 prosent.
- (176) Dommer **Matningsdal:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med annenvoterende, dommer Øie.
- (177) Dommer **Tønder:** Likeså.
- (178) Dommer **Normann:** Likeså.
- (179) Dommer **Tjomsland:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Bull.
- (180) Dommar **Utgård:** Det same.

- (181) Dommer **Endresen:** Likeså.
- (182) Dommer **Indreberg:** Likeså.
- (183) Dommer **Kallerud:** Likeså.
- (184) Justitiarius **Schei:** Likeså.
- (185) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assuranse AS, betaler i erstatning til Annelin Kreutzer 966 443 – nihundreogsekstisekstusenfirehundreogførtitre – kroner med tillegg av rente etter forsinkelsesrenteloven fra 14. februar 2014 til betaling skjer, innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.
2. I sakskostnader for lagmannsretten og Høyesterett betaler Aioi Nissay Dowa Insurance Company of Europe Ltd, norsk filial v/generalagent Tennant Assuranse AS, til Annelin Kreutzer 2 927 182 – tomillionernihundreogtjuesjutusenett hundreogåttito – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.
3. Personskadeforbundet LTN bærer sine egne sakskostnader for Høyesterett.

Riktig utskrift bekreftes: *Anders S. Dønås*

